

Smajić, Dubravka

PRILOZI U JEZIČNIM SAVJETNICIMA I U JEZIKU
STUDENTSKE POPULACIJE

Uvod

Iako je jezik javnih glasila oduvijek težio pridržavanju pravopisne, gramatičke i leksičke norme, dakle općenito jezične norme, danas je na žalost upravo on postao primjerom izričaja u kojem se vrlo često krše te norme i pronalaze se jezične pogreške, i to svih vrsta, na svim jezičnim razinama, a i u sve većem broju.

S obzirom na medije kojima pripadaju, javna glasila obilježuje publicistički stil izražavanja, a taj je funkcionalni stil nužno određen općejezičnom normom. No kako je suvremeni hrvatski čovjek u prostoru javnih glasila neprestano, a i sve više izložen jezičnim nepravilnostima te među njima počesto nepravilnoj upotrebi gramatičkih oblika, za potrebe ovoga rada istraženi su prilozi kao morfološki oblici i kako se utjecaj njihove pravilne, odnosno nepravilne uporabe u javnim glasilima odražava na jezik studentske populacije.

Suvremene gramatike o priložima kao morfološkoj vrsti

Sve suvremene hrvatske gramatike opisuju priloge kao morfološku vrstu. Istražujući ih kao vrstu riječi, Maja Glušac¹ zaključuje da proučavanje priloga „otkriva njihovu izrazitu raznorodnost i višefunkcionalnu narav što je uzrokom mnogih neujednačenosti“ pri njihovu opisu u hrvatskom jezikoslovlju. Ta se neujednačenost razabire već u početnom pitanju kamo priloge morfološki svrstati. Tako dio suvremenih gramatika (npr. Težak–Babić; Ham) određuje priloge nepromjenjivom vrstom riječi (u odnosu na promjenjive riječi), dok ih neki gramatičari smatraju djelomično promjenjivom vrstom (Barić i sur.), a neke pak gramatike ne donose podjelu vrsta riječi prema promjenjivosti, već riječi dijele na one sa samostalnim značenjem i one nesamostalnoga značenja (npr. Silić–Pranjeković), gdje priloge autori svrstavaju u riječi sa samostalnim značenjem. S obzirom na takav doista neujednačen gramatički opis, a radi potreba ovoga istraživanja, ovdje će se prikaz ograničiti samo na one većinske dijelove opisa priloga u našim suvremenim gramatikama koji su podudarni i uopćeni.

Suvremene hrvatske gramatike slažu se u tomu da prilozi označuju različite okolnosti u kojima se odvija glagolska radnja, među kojima se najčešće navodi mjesto, vrijeme, način i uzrok.² Sve te gramatike priložima daju i ulogu označivanja neizbrojive količine, a spominje se i stupanj kakve osobine. Govori se i o tome da se prilozi ponajprije prilažu glagolima, a potom i imenicama, pridjevima

¹ GLUŠAC, Maja: *Prilozi kao vrsta riječi u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi*. In/U: Marija TURK i Ines SRDOČ-KONESTRA (ur.): *Peti hrvatski slavistički kongres, zbornik radova*, Filozofski fakultet, Rijeka, 2012. 299. (U nastavku GLUŠAC, 2012.)

² Npr. TEŽAK, Stjepko–BABIĆ, Stjepan, 2005, 157; HAM, Sanda, 2017, 105–106; BARIĆ, Eugenija i suradnici, 1995, 274.

i nekim drugim priložima. Neke gramatike posebnom vrstom priloga smatraju i veznike.³

Gramatičari Silić i Pranjković također navode kako je za priloge tipično da označuju različite okolnosti u kojima se odvija glagolska radnja, ali da imaju i drugih službi. Ističu kako su prilozi jedna od najraznovrsnijih vrsta riječi i da mogu dolaziti u najvećem broju različitih službi.⁴ Zbog te naznačene izrazite složenosti opisa priloga u toj gramatici, a radi potreba ovoga istraživanja, ovdje se o tom opisu dalje više ne će ništa navoditi, nego će se ispitivanje temeljiti na opisima prethodnih gramatičara.

O pravilnom pisanju priloga

U ovom se istraživanju poglavito ispituje pravilna upotreba priloga⁵, što je usko povezano i s pravopisnim pravilima o pisanju priloga, stoga će se te pravopisne odredbe podrobno opisati. Prikazat će se samo ona pravopisna pravila koja vrijede za priloge u istraživanom korpusu, i to na one kod kojih je u pitanju sastavljeno ili rastavljeno pisanje.

Stjepan Babić, Sanda Ham i Milan Moguš u *Hrvatskom školskom pravopisu* (2008.) navode načine pravilnoga pisanja priloga pa se prema autorima složeni prilozi pišu sastavljeno „kada im jedan ili oba dijela ne mogu biti samostalne riječi i ne mogu biti izvan složenoga priloga...“.⁶ Npr. *ponajprije*, *jednostavno* (*prije* i *jedno* upotrebljavaju se samostalno, ali ne i *ponaj* i *stavno*). Sastavljeno se pišu i prilozi „kada se oba dijela upotrebljavaju samostalno i u istom obliku u kojem su u složenom prilogu, ali rastavljenim se pisanjem mijenja značenje. Zbog toga se treba razlikovati prilog od sveze riječi i valja ga pisati u skladu s njegovim značenjem.“⁷ Npr.: *nedaleko* / *ne daleko*, *iza* / *i za*, *nekoliko* / *ne koliko*, *ikad* / *i kad*, *natrag* / *na trag*.

Za priloge kao što je primjerice *do podne* Babić, Ham i Moguš navode kako se pišu sastavljeno ili rastavljeno, ovisno o značenju. Naime, sastavljeno se pišu „ako označuju razdoblje prve ili druge polovice dana (...)“, a „rastavljeno se pišu ako označuju vrijeme poslije ili prije podneva“. Kao primjer autori navode ove rečenice: „Cijelo *dopodne* igrali smo tenis. Deset minuta *do podne* došao je po mene.“⁸ *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje navodi taj prilog samo kao jednorječnicu *dopodne*, potvrđujući to pravilom da se „kao jedna riječ pišu prilozi nastali od dviju sastavnica od kojih je jedna prijedlog ili prefiks, a druga imenica“.⁹

³ Npr. BARIĆ, Eugenija i suradnici: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995. 274.

⁴ SILIĆ, Josip–PRANJKOVIĆ, Ivo: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005. 241. (U nastavku SLIĆ, 2012.)

⁵ Osim jednorječne priloge, istraživanje obuhvaća i dvorječne te višerječne, odnosno sveze riječi s priložima, no radi jednostavnosti sve će ih se ovdje nazivati jednim zajedničkim imenom – prilozi.

⁶ BABIĆ, Stjepan–HAM, Sanda–MOGUŠ, Milan: *Hrvatski školski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb, 2008. 51.

⁷ Isto.

⁸ Isto, str. 52.

⁹ JOZIĆ, Željko i dr.: *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, <http://pravopis.hr/pravilo/jednorjecnice/36/> [23. 05. 2024.]

U navedenom pravopisu vrlo veliku cjelinu čini sastavljeno i rastavljeno, tj. „nesastavljeno“ pisanje priloga. Prema tom pravopisu pravila su razdijeljena na pisanje priloga kao jednorječnice, višerječnice i pisanje sa spojnicom. Autori navode da se kao jedna riječ pišu: „prilozi nastali od dviju sastavnica od kojih je jedna prijedlog ili prefiks, a druga prilog“,¹⁰ npr. *ponajprije*, *dosada*. Jednako se o složenim priložima govori i u gramatici Eugenije Barić i suradnika pri opisu više načina na koje se spajaju složeni prilozi, gdje se pod trećom točkom navodi ovo: „jednu riječ čine skupine sastavljene od prijedloga i priloga (*odakle*, *otuda*, *nadesno*)“.¹¹ Također, kao jedna riječ pišu se i „neodređeni prilozi nastali od dviju sastavnica od kojih je prva sastavnica i-, ne- ili ni-“,¹² npr.: *ikad*, *nekoliko*, *nedvojbeno*, *nepotrebno*. Kao dvije ili više riječi pišu se sveze riječi: (...) prilog i čestica (*bilo gdje*, *mnogo puta*).¹³

Istraživanje o priložima u jeziku studentske populacije

Polazište za ovo istraživanje bio je stručni rad *Prilozi u jezičnim savjetnicima* M. Glušac,¹⁴ u kojem je autorica iz javnih glasila izdvojila česte primjere netočno upotrijebljenih priloga te na njih primijenila postojeće jezične savjete, pozivajući se pri tome na trideset hrvatskih jezičnih savjetnika objavljenih nakon 1990. godine. Uz odabrane priloge navedeni su jezični savjeti koji o njima govore, a u radu se redom navode i datirani jezični savjetnici te njihovi autori.

Primjeri priloga u radu M. Glušac, na dijelu kojih je, dakle, temeljeno i ovo istraživanje, jesu sljedeći mjesni, vremenski, načinski i količinski prilozi i parovi priloga: *ranije/prije*; *kasnije/poslije*; *par/nekoliko*; *skoro/gotovo*; *nekolicina/nekoliko*; *ponaosob/posebno*, *pojedinačno*, *pojedince*, *svaki zasebno*; *postepeno/postupno*; *bespotrebno/nepotrebno*; *pozadi/odostraga*, *otraga ili iza*; *zvanično/slужbeno*; *na dnevnoj bazi/(dnevno, svakodnevno)*; *ikad/dosada*; *on the record/slужbeno*, *off the record/neslužbeno*; *definitivno/sigurno*, *nedvojbeno*, u svakom pogledu; *sinkrono/sinkrono*, *mega/jako*, *vrlo*; *prosto/jednostavno*; *van/vani*; *kući/kod kuće*; *gdje*, *kamo i kuda*; *rađe/radije*; *minimalnije*, *optimalnije/minimalno*, *optimalno*; *masa i niz/mnogo*, *veoma*, *nekoliko*, *više*, *prilično*, *brojno*; *oko desetak/oko deset*; *često puta/često*; *kako i na koji način*; *prvenstveno/prije svega*, u prvom redu, *ponajprije*; *ponovo/ponovno*; *drugačije/drukčije*; zatim prilozi kao što su *super*, *dolje*, *gore*, *natrag*, *veoma*, *vrlo*, *mnogo*, *puno*, *silno*, *jako*, *blizu*, *osim*, *poslije*, *nedaleko*.

Cilj je istraživanja bio upozoriti na neusklađenosti uporabe priloga u javnome hrvatskom jeziku s njegovom standardnojezičnom normom. U tom

¹⁰ Isto.

¹¹ BARIĆ, Eugenija i dr.: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995. 276.

¹² Isto.

¹³ JOZIĆ, Željko i dr.: *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, <http://pravopis.hr/pravilo/viserjecnice/37/> [23. 05. 2024.]

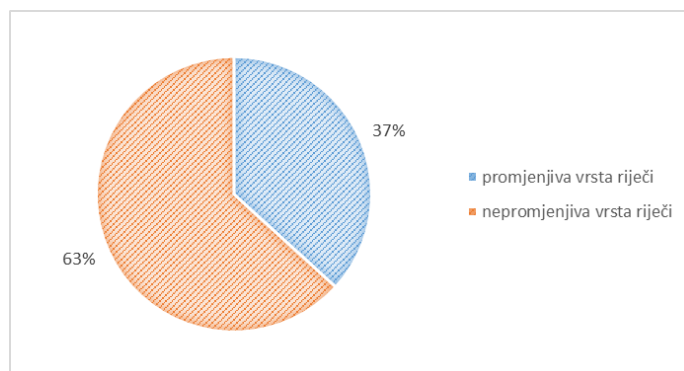
¹⁴ GLUŠAC, Maja: *Prilozi u jezičnim savjetnicima*. In/U: Stipe BOTICA i sur. (ur.): *Šesti hrvatski slavistički kongres, zbornik radova*, Hrvatsko filološko društvo, Hrvatski slavistički odbor, Zagreb, 2016. 299–308. (U nastavku GLUŠAC, 2016.)

smislu posebno su zanimljiva jezična znanja o priložima u studentskoj populaciji pa se na njoj obavilo istraživanje i htjelo utvrditi koje će jezične pogreške u upotrebi priloga studenti najčešće prepoznati. Pri tome svrha je istraživanja bila ispitati i razinu stečenih studentskih teorijskih znanja o priložima kao morfološkoj vrsti te na temelju jezičnih savjeta utvrditi studentsku primjenu normativno pravilnih priloga, kao jedinih koji bi trebali biti zastupljeni općenito u javnom jeziku, a napose u kontekstu prostora javnih glasila. Htjelo se dobiti odgovor na istraživačko pitanje jesu li studenti uspješni u prepoznavanju (ne)standardnih oblika priloga u javnim glasilima. Svrha je bila na temelju toga pretpostaviti hoće li se studenti kao budući učitelji i odgojitelji znati i sami služiti pravilnim oblicima priloga u svojem javnom jeziku. Za provedbu istraživanja izrađen je obrazac za provjeru znanja u programu „Google obrasci“ koji je preko poveznice studentima elektronički podijeljen i koji su ispunili preko svoga mobilnoga uređaja. Obrazac za provjeru znanja o priložima sadržavao je zadatke otvorenoga tipa i zadatke višestrukoga izbora.

Ispitanike je činilo 68 osječkih studentica: 49 studentica druge godine redovitoga učiteljskoga studija te 19 studentica prve godine izvanrednoga diplomskoga studija ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja. Od njih 82,4% bilo je u dobi 18–22 godine, odnosno njih 56, zatim 10,3%, tj. 7 studentica bilo je u dobi 23–27 godina, a 5,9%, tj. 4 studentice u dobi 27–33 godine te je jedna studentica bila starija od 34 godine, što je 1,5%. Može se uočiti kako je najviše ispitanih studentica bilo u dobi do 22 godine.

Kao istraživački korpus poslužilo je šesnaest odabranih priložnih parova iz prethodno navedenih priloga za koje je Maja Glušac u svojem radu utvrdila da su opisani u suvremenim hrvatskim jezičnim savjetnicima. Prvi dio ispitivanja činila su pitanja za provjeru znanja o priložima kao morfološkoj vrsti:

- a) Jesu li prilozi promjenjiva ili nepromjenjiva vrsta riječi: 43 studentice (63,2%) odgovorile su da su prilozi nepromjenjiva vrsta riječi, a 25 studentica (36,8%) odgovorilo je da su prilozi promjenjiva vrsta riječi. Uočava se da je čak trećina studentica dala netočan odgovor, što nije bilo očekivano s obzirom na njihovu obrazovnu razinu, a i činjenicu da su obje studentske skupine i u do fakultetskoga obrazovanja, a i poslije toga u programima svojih studija imale obveznu nastavu iz predmeta Hrvatski jezik (graf 1.).

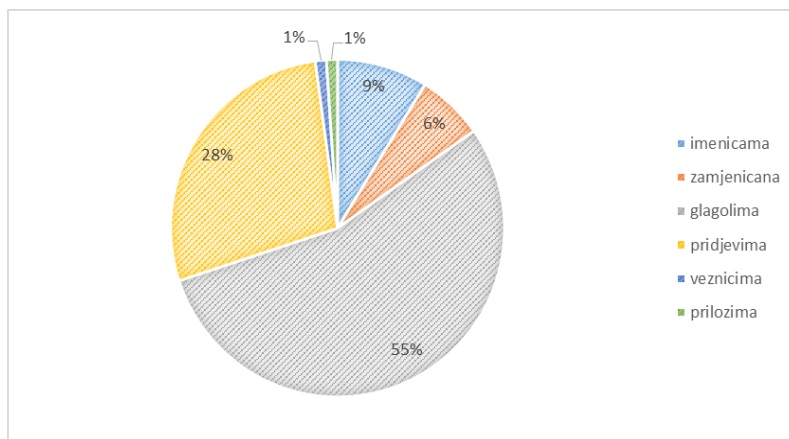


Prilozi su kao vrsta riječi promjenjive / nepromjenjive riječi. (Graf 1)

- b) Navedite definiciju priloga: odgovorilo je 59 studentica, odnosno 9 studentica (13 %) nije dalo nikakav odgovor pa se pretpostavlja da odgovor nisu znale. Neki su od točnih odgovora bili da su prilozi su nepromjenjiva vrsta riječi, da se dodaju glagolima ili pridjevima u rečenicama kako bi se pobliže odredilo njihovo značenje, a određuju mjesto, vrijeme, količinu, način i namjeru te stoje uz drugu vrstu riječi. Netočni su odgovori glasili da su prilozi promjenjiva vrsta riječi i da su imenska vrsta riječi.
- c) Koje vrste priloga poznajete (u zadatku višestrukoga izbora trebalo je odabrati ponuđene točne odgovore o vrstama priloga u odnosu na netočne): studentice najčešće uočavaju tri vrste priloga: mjesne, vremenske i načinske. Od ukupno 68 odgovora, 63 studentice (92,6%) označile su mjesne i načinske priloge, a 65 studentica (95,6%) označilo je vremenske priloge. Količinske je priloge označilo 56 studentica (82,4%), a uzročne priloge označilo je 50 studentica (73,5%). Netočne odgovore, odnosno glagolske i imenične priloge označilo je 5 studentica (7,4%) a 3 su studentice (4,4%) označile vezničke priloge kao vrstu priloga, što je također netočan odgovor. Naime, gramatike ističu vezničku ulogu priloga, ali ne i vezničke priloge kao priložnu vrstu. Silić i Pranjčević kažu da su prilozi vezničke riječi.¹⁵ Točni su odgovori bili: mjesni, vremenski, načinski, količinski i uzročni prilozi, a oni i imaju visoki postotak studentskoga odabira.
- d) Za svaku odabranu vrstu priloga iz prethodnoga pitanja navedite na koje pitanje (ili pitanja) odgovaraju: odgovor je dalo samo 60 studentica, tj. njih 8 nije odgovorilo. Iako su studentice mogle navesti podosta pitanja, odabrale su samo jedno, a pokatkada tek dva najčešća pitanja. Tako su za mjesne priloge navedena samo pitanja *gdje?* i *kamo?*, za vremenske priloge samo pitanje *kada?*, za načinske priloge pitanje *kako* te za količinske priloge pitanje *koliko?* Bilo je i netočnih odgovora, npr. za uzročne priloge netočno je navedeno pitanje *kako?*
- Ukupno odgovore na ovo pitanje ne možemo smatrati dovoljno uspješnim iz više razloga: neke studentice u ovom zadatku uopće nisu dale nikakav odgovor, zatim navodile su samo najčešće pitanje za pojedinu vrstu priloga, navedena su pitanja samo za one vrste priloga koje su ispitanice odabrale u prethodnom pitanju, a ne za sve vrste priloga, i na koncu neki od odgovora nisu bili ni točni.
- e) Označite među ponuđenim vrstama riječi one kojima se prilažu prilozi: od dobivenih 67 odgovora (jedna studentica nije dala odgovor) 51 (76,1 %) odnosio se na prilaganje glagolima, 26 odgovora (38,8 %) odnosilo se na prilaganje priloga pridjevima, a da se prilozi prilažu priložima, odgovorila je samo jedna studentica (1,5 %). To su sve bili točni odgovori. Da se prilozi prilažu samo glagolima, odgovorilo je 25 studentica (36,8%), a više ponuđenih točnih odgovora označilo je 26 studentica (38,8 %). Netočne odgovore, da se prilozi prilažu zamjenicama i veznicima, odabralo je 7 studentica (10,5%), i to 6 studentica označilo je prilaganje zamjenicama, a jedna studentica prilaganje veznicima. Pozitivno je što je većina ispitanika odabrala glagole za svoj

¹⁵ SILIĆ, 2005.

odgovor, a više od trećine ispitanica znalo je i to da se prilozi ne prilažu samo glagolima nego i nekim drugim vrstama riječi, pri čemu je većina njih odabrala točnu vrstu riječi (graf 2.).



Kojim se vrstama riječi prilažu prilozi? (Graf 2)

U drugom dijelu istraživačkog obrasca nalazili su se zadatci u kojima su ispitanicima ponuđeni primjeri rečenica s parovima priloga, gdje je u danom surjeću trebalo odabrati pravilan prilog, odnosno njegov pravilan oblik. Primjeri rečenica koje su činile surjeće¹⁶ priložima pripadali su korpusu javnih glasila, a izdvojeni su prema odabiru Maje Glušac u njezinu stručnom članku,¹⁷ prethodno već navedenom u ovom radu.

Priložni par	<i>par/nekoliko</i>	<i>službeno/zvanično</i>	<i>jako/mega</i>	<i>mnogo/masa</i>	<i>jednostavno/prosto</i>	<i>do podne/dopodne</i>
Točno	100 %	95 %	94 %	91,2 %	91,2 %	91,2 %
Netočno	0 %	5 %	6 %	8,8 %	8,8 %	8,8 %

Točnost studentskih odabira u priložnim parovima par/**nekoliko**, službeno/zvanično, **jako**/mega, **mnogo**/masa, jednostavno/prosto i do podne/dopodne (Tablica 1.)

Napomena: U svim tablicama svaki priložni par ima deblje istaknut točan prilog.

U tablici 1. navedeni su oni kontekstualizirani priložni parovi u kojima su studentice postigle najveći postotak točnih odabira: od 91,2 % do 100 % točnih rješenja. Ti su parovi bili *par/nekoliko*, *službeno/zvanično*, *jako/mega*, *mnogo/masa*, *jednostavno/prosto* i *do podne/dopodne*. Među njima jedini primjer u kojem je postotak riješenosti bio 100% bio je par količinskih priloga *par/nekoliko*. Studentice su očito vrlo lako prepoznale različito značenje količine u

¹⁶ Zbog ograničenosti opsega članka ovdje se ne navode rečenice koje su činile surjeće ispitivanih parova priloga. Njihov je popis naveden u Dodatku u prilogu 1. na kraju ovoga rada.

¹⁷ GLUŠAC, 2016. 299–308.

sadržaju tih dvaju priloga (*par* označuje dva, a *nekoliko* znači više) unatoč tomu što im svakodnevna razgovorna uporaba izjednačuje značenje. U vremenskim priložima *do podne/dopodne* trebalo je iz surječja razaznati značenjsku razliku između njihova sastavljenoga i rastavljenoga pisanja, odnosno utvrditi u kojem je surječju koji od njih točno uporabljen. Četiri priložna para *službeno/zvanično*, *jako/mega*, *mnogo/masa* i *jednostavno/prosto* tiču se razlike između priloga koji pripadaju hrvatskom rječničkom blagu i onih koji mu izvorno ne pripadaju u značenju njihova priložnoga parnjaka, nego su iz korpusa drugih jezika (npr. *prosto*¹⁸ iz ruskoga, *mega* iz grčkoga), *zvanično* se smatra administrativnom natruhom iz srpskoga jezika¹⁹ za koju u hrvatskome jeziku postoji odavna dobra i jednoznačna zamjena – prilog *službeno*,²⁰ a može se uočiti i nastajanje novih priloga okamenjivanjem promjenjivih riječi (novi prilog *masa*).²¹

Neznatno niži postotak točnih studentskih odabira pokazuje i tablica 2.

Priložni par	<i>radije/rađe</i>	<i>dopodne/do podne</i>	<i>gotovo/skoro</i>	<i>postupno/postepeno</i>
Točno	89,7 %	88,25 %	84 %	80,9 %
Netočno	10,3 %	11,75 %	16 %	19,1 %

Točnost studentskih odabira u priložnim parovima *radije/rađe*, *dopodne/do podne*, *gotovo/skoro* i *postupno/postepeno* (Tablica 2.)

Glušac navodi kako se nepravilnosti javljaju i na tvorbenoj razini,²² npr. u svakodnevnoj se jezičnoj praksi načinski prilog *radije* pojavljuje i u obliku nepravilnoga komparativa *rađe*,²³ što je onda vjerojatno utjecalo i na studentski odabir, iako u manjem broju odabira. Jednako kao u prethodno već navedenom primjeru para *do podne/dopodne* (tablica 1.), i u vremenskim priložima *dopodne/do podne* trebalo je iz surječja razaznati značenjsku razliku između njihova sastavljenoga i rastavljenoga pisanja, odnosno utvrditi u kojem će surječju koji njihov oblik biti točno uporabljen. *Skoro* je vremenski prilog (*uskoro*), pa se njime ne treba zamjenjivati prilog *gotovo*, koji se rabi „za izricanje približno potpune mjere“.²⁴ Vladimir Brodnjak načinski prilog *postepeno* svrstava u riječi i oblike „tipičnije za srpski nego za hrvatski književni jezik (...) premda su u uporabi i u hrvatskom književnom jeziku“, navodi da je to riječ iz

¹⁸ Prilog *prosto* u značenju *jednostavno* ne pripada hrvatskome jeziku, ali mu pripada npr. u značenju *nepristojno, bezobrazno*. Više o značenjima priloga *prosto* u hrvatskome korpusu javnoga jezika i izvan njega vidi u Hrvatskim jezičnim savjetima Sande Ham i sur. (2014.).

¹⁹ OPAČIĆ, Nives: *Reci mi to kratko i jasno : Hrvatski za normalne ljude*, Novi Liber, Zagreb, 2015. 193. (U nastavku OPAČIĆ, 2015.)

²⁰ VULIĆ, Sanja: *Zvanica, uzvanik, služben*. In/U: Mihovil DULČIĆ (ur.): *Govorimo hrvatski : Jezični savjeti*, Hrvatski radio, Naklada d.d., Zagreb, 1997. 17.

²¹ GLUŠAC, 2016. 305.

²² Isto.

²³ OPAČIĆ, 2015. 179.

²⁴ Isto, 2015. 192.

ruskoga jezika te da ju valja zamijeniti priložima *postupno*, *malo pomalo*,²⁵ pa su i studentice sukladno tomu odabrale u velikom postotku prilog *postupno*.

U tablici 3. navedeni su priložni parovi u kojima je oko trećine studentica odabralo nepravilan prilog umjesto pravilnoga.

Priložni par	<i>pozadi/otruga</i>	<i>nepotrebno/bespotrebno</i>	<i>definitivno/u svakom pogledu</i>	<i>nekolicina/nekoliko</i>
Točno	73,5 %	67,6 %	66,2 %	64,7 %
Netočno	26,5 %	32,4 %	33,8 %	35,3 %

Točnost studentskih odabira u priložnim parovima pozadi/*otruga*, nepotrebno/bespotrebno, definitivno/u svakom pogledu i nekolicina/nekoliko (Tablica 3.)

Mjesni prilog *pozadi* prema Brodnjaku²⁶ tipičniji je za srpski jezik, a postoje dobre hrvatske zamjene kao što su *otruga* ili *odostruga*. Iz jezičnoga savjetnika Stjepka Težaka doznajemo da Brodnjak „navodi obilje tvorenica s prefiksom *bez* kao srbizme ili rusizme, a kao hrvatsku zamjenu nudi tvorenice s *ne*“,²⁷ stoga je dobar dvotrećinski studentski odabir točnoga načinskoga priloga *nepotrebno* nasuprot netočnomu *bespotrebno*. Naime, Težak pojašnjava da se značenjski „prefiksi *ne* i *bez* zapravo ne razlikuju, osim što se prvim ističe nijekanje, a drugim odsutnost, izočnost, nepostojanje“²⁸ te navedenu razliku dodatno obilato oprimjeruje. Današnji velik utjecaj tuđica iz engleskoga jezika potvrđuje i trećinski studentski odabir načinskoga priloga *definitivno*, čije značenje u engleskome jeziku navodi Glušac:²⁹ *konačno, zaključno, završno*, pa prema tome zaključuje kako je prilog *definitivno* nepravilno upotrijebljen jer mu nikako ne može biti mjesto u surječju iz zadatka. Umjesto njega trebalo je odabrati priložni skup *u svakom pogledu* jer se njime pojačava iskaz. Glušac pojašnjava i zašto nije dobar odabir količinskoga priloga *nekolicina* u zadanom surječju: „jer *nekolicina* znači nekoliko osoba muškoga spola. Na tom je mjestu trebalo upotrijebiti prilog *nekoliko* koji znači neodređen broj čega – ljudi, godina, predmeta...“³⁰

Najslabiji studentski odabiri prikazani su u tablici 4., gdje je u većem postotku zabilježen netočan odabir priloga, što je suprotno svim prethodno prikazanim rezultatima. Riječ je dvama istovrsnim vremenskim priložnim parovima: *ranije/prije* i *poslije/kasnije*. Goranka Blagus Bartolec i suradnici³¹ objašnjavaju da je *ranije* komparativ priloga *rano* i označava ono što se zbiva prije uobičajenoga ili očekivanoga vremena ili roka, a prilog *prije* nije komparativ i

²⁵ BRODNJAK, Vladimir: *Rječnik razlika između hrvatskoga i srpskoga jezika*, Školske novine, Zagreb, 199. X, 417.

²⁶ Isto, 1992. X, 422.

²⁷ TEŽAK, Stjepko: *Hrvatski naš osebnji*, Školske novine, Zagreb, 1995. 222.

²⁸ Isto, 1995. 222.

²⁹ GLUŠAC, 2016. 304.

³⁰ Isto.

³¹ BLAGUS BARTOLEC, Goranka i sur.: *555 jezičnih savjeta*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2016. 123.

znači ono što prethodi čemu. Ta dva priloga nisu istoznačna, stoga se prilog *ranije* ne može upotrebljavati u značenju priloga *prije*. Opačić ističe i da *prije* ima morfološki dvojaku prirodu – on može biti i prilog i prijedlog. „Kao prilog upotrebljava se u vremenskom značenju za onoga koji ili ono što dolazi prije drugih: to *prije* nisam znala itd. Kao prijedlog izriče neodređenu prošlost prema nekoj radnji, zbivanju ili stanju: *prije* večere, *prije* zore.“³²

Glušac pojašnjava da su „*ranije* i *kasnije* komparativi priloga *rano* i *kasno*, a *prije* i *poslije* označuju u kojem vremenskom slijedu koji događaj stoji prema kojemu drugom događaju, dakle odnos dvaju događaja u vremenu“.³³ Glušac zaključuje: „Jezični savjetnici najčešće ističu nepravilnu uporabu pojedinoga priloga na mjestu kojega drugoga – pravilnoga, a uzrok je tomu jednačenje njihova značenja.“³⁴ Upravo to i jest bilo razlogom lošim rezultatima u studentskim odabirima priložnih parova *ranije/prije* i *poslije/kasnije*, kao i snažan utjecaj razgovornoga jezika u kojem nije jasno razlučeno njihovo različito značenje.

Priložni par	<i>ranije/prije</i>	<i>poslije/kasnije</i>
Točno	42,6 %	29,4 %
Netočno	58,8 %	70,6 %

Točnost odabira u priložnim parovima *ranije/prije* i *poslije/kasnije* (Tablica 4.)

U odabiru između komparativnoga oblika vremenskoga priloga *ranije* (od *rano*) i vremenskoga priloga *prije* može se uočiti približno polovična podijeljenost studentskih odgovora, s nešto manjim brojem točnih, a znatno je manji udio točnih odgovora u odnosu na netočne u primjeru para *poslije* i komparativnoga *kasnije* (od *kasno*). Surječje navedenih priložnih parova u zadatku tražilo je značenje vremenskoga slijeda u kojem neki događaj stoji prema kojemu drugom događaju, odnosno odnos dvaju događaja u vremenu, stoga je jedino odabir priloga *prije* i *poslije* bio točan.

Zaključak

Prilozi utječu na jasnoću, a i stil komunikacije. Oni mogu otežati ili olakšati razumijevanje jezičnih poruka, stoga nije svejedno koji će se prilog (ili koja sveza riječi s prilogom) uporabiti u kojem surječju. U suvremenom društvu u kojem živimo važno nam je svima pri služenju javnim jezikom pridržavati se hrvatske jezične norme, a posebno se to odnosi na medije. Pokazuje se da normativna nepravilnost i jezične pogreške u javnim glasilima mogu čitatelje zbuniti, pa i prenijeti im krive poruke. Jezičnim nepravilnostima zapravo unosimo nered u (prethodno već) uređen jezični sustav, a time i nesigurnost u jezičnu uporabu pojedinca kao govornika.

³² OPAČIĆ, 2015. 172.

³³ GLUŠAC, 2016. 303.

³⁴ Isto.

Normativna upotreba priloga i sveza riječi s prilogom opisana je u brojnim jezičnim savjetnicima jer su prilozi takva morfološka vrsta pri čijoj se uporabi upravo često griješi, što je pokazala i Maja Glušac³⁵ u svojem radu izdvojivši iz hrvatskih javnih glasila primjere nepravilne uporabe mnogih priloga, a isto je to pokazalo i ovo istraživanje na studentima. Ono je potvrdilo da postoji potreba za usvajanjem jezičnih savjeta o pravilnoj upotrebi priloga u hrvatskome javnom jeziku. U rezultatima istraživanja valja istaknuti nekoliko važnih točaka.

Ne možemo biti zadovoljni studentskim rezultatima iz prvoga dijela ispitivanja koje se odnosilo na znanja o priložima kao morfološkoj vrsti. Primjerice, 13 % studentica nije uopće definiralo priloge, a čak je trećina studentica dala netočan odgovor na prvo uvodno pitanje iz opće morfologije o svrstavanju priloga u promjenjive, odnosno nepromjenjive riječi. No iako se u tom prvom, teorijskom dijelu ispitivanja nije pokazao visok stupanj studentskoga znanja ni nakon njihova (najmanje) trinaestogodišnjega gramatičkoga obrazovanja, s druge strane, u drugom dijelu istraživanje gdje se tražila praktična primjena jezičnih savjeta o priložima, studentice su se bolje snašle pri odabiru točnih priloga i većim dijelom bile vrlo uspješne. Pokazuje to podatak da je od ukupno ispitivanih šesnaest priložnih parova za čak deset parova točna rješenja dalo od osamdeset do sto posto studentica (npr. sve su studentice bez iznimke odabrale točan količinski prilog u primjeru *par/nekoliko*), zatim za četiri priložna para točne su priloge prepoznale oko dvije trećine studentica, a samo je u dva priložna para rezultat bio znatno slabiji: u jednome je pola studentskih odgovora bilo netočno, a u drugome je navedeno čak dvije trećine netočnih odgovora.

U obrascu za provjeru znanja bile su uključene različite vrste priloga, no rezultati nisu pokazali da su studentice u nekoj određenoj vrsti griješile više ili pak manje nego u ostalim vrstama. Primjerice, u odabiru pravilnoga oblika vremenskih priloga *do podne* i *dopodne* studentice su ostvarile vrlo visok postotak točnih odgovora, ali su najviše poteškoća imale pri odabiru nekih također vremenskih priloga, gdje su gotovo dvije trećine studentica pogriješile pri odabiru pravilnoga oblika u parovima *ranije/prije*, *poslije/kasnije*.

Uzimajući u obzir sve navedene pogreške u upotrebi priloga (i sveza riječi s priložima), prije svega one u javnim glasilima, gdje je zapažen njihov povelik broj, može se zaključiti kako obilježja suvremenoga publicističkoga stila na žalost nisu više jezik „usklađen sa zahtjevima standardnojezičnih norma“ i svjesnost novinara i publicista o vlastitoj „odgovornosti koja je posljedica činjenice da čitatelji, slušatelji i gledatelji svakodnevno prate njihov jezik i da mnogi od njih tako oblikuju svoju jezičnu svijest“.³⁶ Još je prije trideset godina Stjepan Babić upozorio na sljedeće: „Ako novinari i spikeri nisu na vrhuncu svoga zanata i u jezičnome smislu, moraju potrebnom stimulacijom biti potaknuti da nauče što ne znaju, da usavrše ono što znaju. Jezični je savjetnik tu da im pomaže i da ih kontrolira. Nisu toliko teške pojedinačne pogreške, njih će uvijek biti, mučno je gledati kad se ponavljaju.“³⁷ Potom ističe kako u medijskim kućama nitko ne

³⁵ GLUŠAC, 2016. 299–308.

³⁶ FRANČIĆ, Anđela-HUDEČEK, Lana-Mihaljević, Milica: *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006, 243.

³⁷ BABIĆ, Stjepan: *Hrvatski jučer i danas*, Školske novine, Zagreb, 1995, 226.

opominje da je nešto jezično nepravilno. „Da nije tako, već bi te pogriješke odavno bile uklonjene. Ne bi trebali profesori upozoravati na to“, zaključuje Babić.³⁸

Pri današnjoj stalnoj, iznimno velikoj studentskoj izloženosti jeziku svih suvremenih medija u kojemu često odstupanje od općejezične norme postaje pojava koja uzima sve više maha, a gdjekada se čak smatra i poželjnom (?!), da se zaključiti da su rezultati najvećega dijela ovoga istraživanja zadovoljavajući. Istraživanje je pokazalo da iako studenti ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja te učiteljskoga studija još uvijek nemaju visoku razinu teorijskih znanja o prilogima, ipak su pokazali solidnu razinu znanja o pravilnoj upotrebi najvećega dijela priloga. Svijest da su upravo oni osobe koje se u svojem radu moraju pridržavati standardne norme hrvatskoga jezika jamstvo je koje ih vodi prema cilju da postanu kvalitetan jezični uzor djeci koju će oni prvi obrazovati.

³⁸ Isto.

Literatura

- BABIĆ, Stjepan: *Hrvatski jučer i danas*, Školske novine, Zagreb, 1995.
- BABIĆ, Stjepan–HAM, Sanda–MOGUŠ, Milan: *Hrvatski školski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb, 2008.
- BARIĆ, Eugenija i sur. *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- BLAGUS BARTOLEC, Goranka i sur.: *555 jezičnih savjeta*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2016.
- BRODNJAK, Vladimir: *Rječnik razlika između hrvatskoga i srpskoga jezika*, Školske novine, Zagreb, 1992.
- FRANČIĆ, Anđela–HUDEČEK, Lana–Mihaljević, Milica: *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006.
- GLUŠAC, Maja: *Prilozi kao vrsta riječi u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi*. In/U: Marija TURK i Ines SRDOČ-KONESTRA (ur.): *Peti hrvatski slavistički kongres, zbornik radova*, Filozofski fakultet, Rijeka, 2012. 405–414.
- GLUŠAC, Maja: *Prilozi u jezičnim savjetnicima*. In/U: Stipe BOTICA i sur. (ur.): *Šesti hrvatski slavistički kongres, zbornik radova*, Hrvatsko filološko društvo, Hrvatski slavistički odbor, Zagreb, 2016. 299–308.
- HAM, Sanda i sur.: *Hrvatski jezični savjeti*, Školska knjiga, Zagreb, 2014.
- HAM, Sanda: *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2017.
- OPACIĆ, Nives: *Reci mi to kratko i jasno : Hrvatski za normalne ljude*, Novi Liber, Zagreb, 2015.
- SILIĆ, Josip–PRANJKOVIĆ, Ivo: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- TEŽAK, Stjepko: *Hrvatski naš osebujni*, Školske novine, Zagreb, 1995.
- TEŽAK, Stjepko–BABIĆ, Stjepan: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- VULIĆ, Sanja: *Zvanica, uzvanik, služben*. In/U: Mihovil DULČIĆ (ur.): *Govorimo hrvatski : Jezični savjeti*, Hrvatski radio, Naklada d.d., Zagreb, 1997.
- URL 1: JOZIĆ, Željko i sur.: *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, <http://pravopis.hr/pravilo/jednorjecnice/36/>
- URL 2: JOZIĆ, Željko i sur.: *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, <http://pravopis.hr/pravilo/viserjecnice/37/>

Abstract

HOW ADVERBS ARE SEEN BY LANGUAGE ADVISORS AND THEIR USE BY THE STUDENT POPULATION

This paper deals with the topic of adverbs as morphological types with an emphasis on their correct and incorrect use in Croatian public media and in the language of the student population. The research for this paper is based on the analysis of the professional work of Maja Glušac (2016.), who singled out examples of improperly used adverbs from various public media, which appear in the work of numerous recent Croatian language advisors. For the purposes of this work a Google form was created to check the students' knowledge of adverbs as a morphological type and their knowledge of the standard language, i.e. the correct version and form of these adverbs, determined on the basis of recommended linguistic forms preferred by the linguistic advisors. After analyzing the obtained student results by checking their knowledge about the use of adverbs, it was possible to conclude that most students know adverbs well as a morphological type. Two thirds of the students chose the correct forms of adverbs of place, quantity and manner, but one-third of the participants chose adverbs incorrectly.

The aim of this paper was to warn about the inconsistent use of adverbs in the Croatian public media compared to the standard linguistic norm and how this is reflected in the knowledge of the student population

Dodatak

Prilog 1. Korpus surječja ispitivanih priloga preuzet iz stručnoga članka Maje Glušac kako su zabilježeni u javnim glasilima

1. *Par* savjeta za udaju prije četrdesete.
2. U Hrvatskoj ne postoji *zvanično*, niti jedno polje zasijano GM usjevom.
3. Na popisu emisija koje će se cenzurirati je *mega* popularna sapunica „Uga Uga.
4. Da nije tako, *masa* njih već se dugo ne bi bavila tim poslom.
5. *Prosto* rečeno, Miles je osvojila crnu kroniku i vratila dostojanstvo i optuženiku, a i žrtvi i osuđeniku.
6. Deset minuta *dopodne* došao je po mene.
7. Ja osobno bih *rađe* karakterizirao to naftno tržište kao: „visokosofisticirani organizirani kaos“.
8. Cijelo *do podne* igrali smo tenis.
9. Prednost Vinkoviću, liste *skoro* izjednačene.
10. Umiješajte brašno i *postepeno* dodajte zobene pahuljice.
11. Naprijed stol i stolci, iza njih pola kubika pijeska, a crni zidovi *pozadi* i postrance poduprti su lopatama.
12. Navijači *bespotrebno* selili.
13. Tinejdžeri danas *definitivno* čitaju manje nego što je to bio slučaj s našom generacijom.
14. *Nekolicina* pulskih tvrtki zatražila od Riječke banke da im omogući isplate plaća.
15. Dva dana *ranije* dva razbojstva dogodila su se u manje u 10 minuta razmaka.
16. Start kod Iktusa pa dva sata *kasnije* na Trgu Ante Starčevića.